

Катерина Пономарьова,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України

Компетентнісний підхід до перевірки усних видів мовленнєвої діяльності молодших школярів (2-4 класи)

Анотація

У статті зазначено види і способи перевірки усного мовлення учнів 2-4 класів. Подано завдання для перевірки аудіювання, діалогічного і монологічного мовлення.

Компетентнісний підхід, перевірка усного мовлення, види і способи перевірки.

Аннотация

В статье определены виды и способы проверки устной речи учащихся 2-4 классов. Предложены задания для проверки аудирования, диалогической и монологической речи.

Компетентностный подход, проверка устной речи, виды и способы проверки.

Annotation

In the article the types and methods are defined of testing of the verbal speech of 2nd – 4th class pupils. The tasks for testing of auding, dialogic and monologic speech are suggested.

Competentional approach, verbal speech testing, objects and methods of testing.

Завдання для перевірки усних видів мовленнєвої діяльності в 2 класі

Аудіювання

У 2 класі здійснюється поточна і періодична контрольна перевірки аудіативних умінь учнів.

Для *контрольної* перевірки використовується зв'язний текст художнього стилю обсягом 120-200 слів. Після прослуховування тексту учням пропонується 4 закритих тестових завдання з двома варіантами відповіді. Завданнями перевіряються вміння школярів сприймати на слух незнайомий текст і розуміти елементи фактичного змісту (хто? що? де? коли? як?) та запам'ятовувати послідовність подій.

За кожну правильну відповідь на запитання учень одержує 3 бали.

Подаємо орієнтовні зразки таких завдань.

1. Послухай текст.

Боягузка

Валя боялася мишей, жаб, павуків, гусені. Усі її так і звали – боягузка.

Одного разу діти гралися в піску. Разом з ними був і малий Андрійко. Він ще не вмів ходити, а тільки повзав.

Раптом хтось закричав:

– Кудлай з ланцюга зірвався! Бережіться, діти!

Усі кинулися тікати. Валя побігла в садок і зачинила хвіртку. На піску лишився малий Андрійко.

Собака наближався до Андрійка. Валя вискочила з хвіртки і затулила собою Андрійка.

Великий злий собака біг прямо на Валю.

Валя кинула в нього совком і закричала:

– Йди геть!

Тут підбіг сторож і забрав собаку.

Валя заплакала.

– Чому ти плачеш? – запитали діти.

– Я дуже злякалася... – сказала Валя.

За Н. Артюховою

Виконай тестові завдання:

1. Де гралися діти?

1. У піску.

2. У садку.

2. Якою була кличка в собаки?

1. Рекс.

2. Кудлай.

3. Чому Андрійко не втік від собаки?

1. Бо не помітив собаки.

2. Бо не вмів ходити.

4. Чи справедливо діти називали Валю боягузкою?

1. Так, бо вона всього боялася.

2. Ні, бо вона забула про страх і затулила Андрійка від собаки.

2. Послухай текст.

Гарна

Коли Валя залишилась вдома сама, вона одягла шапочку з помпоном і підійшла до дзеркала.

– Я гарна, – сказала вона, побачивши у дзеркалі великі сині очі.

Валя вдягла шубку, взяла санчата й пішла у двір кататися з гірки.

– Валю, Валю! – закричали діти. – Покатай нас!

– Відійдіть, – сказала Валя. – Це мої санчата.

Діти відійшли.

Згодом на гірку прийшла інша дівчинка із санчатами. Ніс у неї був кирпатий, весь у ластовиннячку.

– Катю, Катю! – закричали діти. – Покатай нас!

І Катя по черзі покаталася з усіма дітьми. Покатала і закутаного товстого малюка Володю, який гуляв у дворі з бабусею.

Коли Катя і Володя, сміючись, з'їхали з гірки, Володина бабуся сказала:

– Хороша ти, Катю, добра... І очі в тебе гарні ... сині.

– Я теж гарна... У мене теж очі сині, – сказала Валя і подивилася на бабусю.

Але бабуся нічого їй не відповіла.

О. Глібок

Виконай тестові завдання:

1. Чим любишся Валя перед дзеркалом?

1. Своїми гарними синіми очима.

2. Своєю шапочкою з помпоном.

2. Що відповіла Валя дітям на прохання покатати їх?

1. Відійдіть, це мої санчата.

2. Почекайте, спочатку покатаюся я.

3. Як Катя поставилася до прохання малюків?

1. Дала їм свої санчата.

2. Покаталася по черзі з усіма дітьми.

4. Як ти гадаєш, у кого більше буде друзів?

1. У Валі, бо вона гарненька.

2. У Каті, бо вона добра.

3. Послухай текст.

Найлегше слово

Сів Юрко розв'язувати задачу. Незрозуміла якась задача. Не виходить.

– Тату, я не знаю, як її розв'язати.

А тато в сусідній кімнаті. Можливо, телевізор дивиться. Нічого не відповідає.

Ще посидів Юрко. Не виходить.

Підійшов тато, подивився в задачник. Усміхнувся.

– А чого ти смієшся? – образився Юрко.

– Я не сміюсь. Важка задача, що й казати.

– От бачиш, і я кажу тобі, що не знаю...

– Ну, гаразд, можеш її не розв'язувати.

Юрко аж не повірив: «Жартує тато?»

– Тільки тоді відгадай загадку: яке найлегше слово на світі?

Ой, тату! Усі слова легкі, легші за пух. Вимовиш слово – і нема його, ніби полетіло.

А все-таки є найлегше. Ось ти і відгадай загадку. Або задачу розв'яжи. Що хочеш.

«Звичайно, загадка легше, – подумав Юрко. – Тільки яке це слово найлегше?»

Думав, думав, ніяк не міг здогадатися. У вікно подивився. Відпочив трохи. Ще раз прочитав задачу. «Е!... Не така вже вона, виявляється, важка.»

Прибіг із зошитом до батька.

– Молодець! Попрацював і розв'язав... Ну, а яке ж все-таки найлегше слово?

– Не знаю.

Засміявся батько, поплескав Юрка по щоці:

– Ось ти й сказав його. Сказати «не знаю» – це ж найлегше.

Б. Рябінін

Виконай тестові завдання:

1. Що порадив Юркові батько?

1. Добре подумати.

2. Не розв'язувати задачу.

2. Що швидше зробив Юрко?

1. Розв'язав задачу.

2. Відгадав загадку.

3. Чому хлопчик нарешті розв'язав задачку?

1. Йому допоміг батько.

2. Вдумливо прочитав задачу.

4. Яке слово в світі найлегше?

1. Не знаю.

2. Молодець.

Діалогічне мовлення

У 2 класі, крім поточної, здійснюється ще й періодична контрольна перевірка умінь будувати діалог, під час якої школярам пропонується створити діалог за малюнком ситуативного характеру на побутові теми або теми із шкільного життя.

Подаємо в описовій формі орієнтовні зразки ситуативних малюнків.

1. Разом із сусідом по парті розгляньте малюнок, розподіліть ролі і розіграйте сценку.

Малюнок 1. Хлопчик вітає дівчинку з днем народження. Дарує їй букет квітів і книжку.

Малюнок 2. Дівчинка тримає на руках кішку, а її подружка гладить тваринку і про щось запитує.

Малюнок 3. Мама пересаджує вазони, а донька їй допомагає.

Малюнок 4. Двоє друзів ліплять снігову бабу.

Малюнок 5. Дівчинка прийшла провідати хвору однокласницю, яка лежить у ліжку з перев'язаним горлом.

Малюнок 6. Хлопчик і дівчинка знайшли на снігу замерзлу пташку.

Усний переказ

У 2 класі проводиться поточна і періодична контрольна перевірка умінь переказувати текст.

Для *контрольної* перевірки учням пропонується прочитати чи прослухати текст розповідного характеру обсягом 40-50 слів.

Подаємо зразки таких текстів.

1. Прослухай і перекажи текст.

Павучок-повзунець і мурашка

На ставку живе павучок-повзунець. Він бігає по воді. Бо на ногах у нього маленькі човники. От він і не боїться, що втопиться.

Підбіг павучок-повзунець до берега. А назустріч йому біжить мурашка. Біжить та й дивується: як це ти, павучку по воді бігаєш?

– Ходімо, я й тебе навчу, – каже павучок. Спробувала мурашка ступити на воду, та мало не втопилася. Ледве що врятувалася. І каже павучкові-повзункові:

– Більше не обдуриш мене.

За В. Сухомлинським

2. Прослухай і перекажи текст.

Кіт і пес

(Українська народна казка)

Було це чи не було, а зустрілися якось кіт і пес. Пес цілий день гасав лугами, допомагав пастухові череду пасти, а ввечері гарно вечеряв, що там давав йому хазяїн, і міцно засипав.

От кіт і питає у пса:

– Скажи-но мені, як це так: життя твоє таке клопітне, а їси ти всмак і спиш добре. Тим часом я живу в теплі, без турбот, а проте не маю ні спокійного сну, ні смаку до їжі.

Пес і каже котові:

– Потрудись, побігай, а тоді вже обідай. Поробиш усю роботу, то й поспиш в охоту.

3. Прослухай і перекажи текст.

На вулиці

Іде дівчинка в школу. Бантики чистенькі, платтячко випрасуване, черевики блищать. Поряд з нею мама, несе їй портфель. А позаду двоє хлопців ідуть, розмовляють.

Один каже:

– Дивись, яка чепурна дівчинка. Аж глянути любо. Чепуруха!

– І зовсім не чепуруха вона.

– Це чому? – здивувався перший. – Вона ж он яка чистенька.

– А тому ще все за неї мама робить. Навіть портфель їй до школи носить, я щодня бачу. Ліниві охайними не бувають.

Так чи не так?

О. Буцень

4. Прослухай і перекажи текст.

Чому кіт умивається тільки після обіду?

(Казка народів Африки)

Зловив якось кіт необережного горобця та й збирається його з'їсти. А горобець і каже:

– Вихований кіт ніколи не обідатиме невмиваний.

– Твоя правда, – погодився кіт.

Кинув він горобця й почав умиватися.

А горобець тим часом утік, сів на високій гілці та й глузує з дурного kota.

Обурився кіт:

– Наступного разу, – каже, – я спочатку пообідаю, а вже потім умиватимусь!

От з того часу коти вмиваються завжди після обіду.

Усний твір

У 2 класі проводиться *поточна* перевірка умінь складати усне зв'язне висловлювання. З цією метою учням пропонується розповісти про побачене, почуте, прочитане чи пережите у власному житті.

Пропонуємо орієнтовні теми для усних зв'язних висловлювань.

Тема 1. Розкажи, які ознаки осені ти бачиш за вікном.

Тема 2. Що ти найбільше любила/любиш робити у вільний час?

Тема 3. Чим тобі подобається зима?

Тема 4. Розкажи, як ти зустрічав (зустрічала) Новий рік.

Тема 5. З ким із дітей класу ти хотів би (хотіла б) дружити? Чому?

Завдання для перевірки усних видів мовленнєвої діяльності в 3 класі

Аудіювання

У 3 класі здійснюється *поточна* і *періодична* контрольна перевірка аудіативних умінь учнів.

Для *контрольної* перевірки використовується зв'язний текст художнього стилю обсягом 220–300 слів. Після прослуховування тексту учням пропонується 6 закритих завдань тестового характеру з трьома варіантами відповіді на кожне. Запитання мають стосуватися фактичного змісту, послідовності подій, головної думки тексту.

За кожен правильну відповідь на запитання учень одержує 2 бали.

Подаємо орієнтовні зразки таких завдань.

1. Послухай текст.

Папуга та горобець

Папугу багато чого можна навчити, можна навіть навчити вимовляти кілька слів. Зелені папуги ведуться в Південній Америці, а сірі з червоним хвостом в Африці. Звідти їх привозять, і багаті люди купують і держать у себе задля втіхи.

Один чоловік купив собі сірого папугу, на імення Джек. Жив він у клітці, а влітку брали його з клітки, виносили з хати на ганок і там прив'язували за ногу. Там йому ставили їжу: кришки з хліба та зерно. Папуга клював, і зерно часом розсипалося. Це помітив горобчик і почав прилітати клювати розсипане зерно. І от через якийсь час папуга Джек та горобчик дуже заприятелювали. Горобчик почав уже прилітати не тільки зерно клювати, а й просто в гостину до Джека.

Тільки принесуть Джека на ганок, зараз і горобчик прилітає. Папуга піднімає ногу вгору і простягає її, горобчик сідає на ногу і тріпоче крильцями з радощів, а папуга ласкаво дивиться на свого малого приятеля. Потім обидва птахи починали снідати.

Поснідавши, Джек розпускав одне крило, горобчик залазив під нього і починав дзьобиком нишпорити Джекові між перами та чухати йому тіло. Видно було, що Джекові це дуже подобається. Потім він піднімав друге крило, і горобчик підлазив під нього і там нишпорив дзьобиком.

Нарешті Джек задовольнявся, і тоді обидва приятелі сідали поруч, ховали голови під крила і спали. І так робилося щодня.

Одного разу Джек чогось занедужав. Побачивши його хворого, горобчик зараз кудись полетів і довгенько його не було. Нарешті прилетів і приніс у дзьобикові якусь травину. Він дав її Джекові і той з'їв. І так днів зо три носив горобчик Джекові якусь травину, а Джек її їв і нарешті видужав.

І Джек оддячив горобчикові за піклування. Одного разу горобчик клював зерно і не помічав, що до нього підкрадається кіт. А Джек це побачив і так страшно крикнув, що кіт перелякався і втік.

Борис Грінченко

Виконай тестові завдання:

1. Де водяться зелені папуги?
 1. У Південній Америці.
 2. В Австралії.
 3. В Африці.
2. Якого кольору був папуга Джек?
 1. Зеленого.
 2. Сірого.
 3. Рожевого.
3. Чому до папуги прилітав горобчик?
 1. Поклювати розсипане зерно.
 2. Попити води.
 3. Погрітися.

4. Які стосунки зав'язалися між птахами?

1. Птахи подружили.
2. Папуга зненавидів горобчика.
3. Птахи стали ворогами.

5. Що зробив горобчик, коли папуга захворів?

1. Перестав прилітати до Джека.
2. Зчинив галас, щоб привернути увагу людей.
3. Полетів шукати ліки.

6. Як папуга віддячив горобчикові?

1. Сказав йому "Спасибі".
2. Врятував його від кота.
3. Пригостив його зерном.

2. Прослухай текст.

Він живий!

В кінці городу, за густо-зеленою картоплею, за стіною золотавих погордливих соняшників сховалася під похилими вербами копанка. Ой, як вабить туди Славу! Надто літнього спекотливого дня, коли сонце роздмухує в небі величезне горно і на землю рясно сипляться гарячі іскри.

Але за копанкою зелено-червоним муром стоять верболози. Там, казала мама, живе дід Шило. У нього в руках аж тисяча голок-циганок, і ними він штрикає неслухняних дітей, котрі наближаються до копанки...

Слава сидить на призьбі, зорить туди, де дихає прохолодою копанка, і ноги його нетерпляче тупають. Але перед очима весь час крутяться оті довгі-довгі й гострі-гострі голки-циганки і не дають ногам зірватися з місця й щодуху побігти стежкою між соняхів.

Раптом від копанки лине пронизливий хлоп'ячий крик. Слава перелякано здригається: невже дід когось схопив і безжалісно штрикає голками? Наступної миті знов лунає крик, але немає в ньому страху, тільки нетерплячий запал.

Слава незчувся, як ноги кинули його на стежку. І вже тільки вітер свистить у вухах та соняхи здивовано похитують важкими головами десь у синьому небі.

Хлопці стояли так тісно, що Слава ледь проліз між ними. Він хутко глянув на темнувату воду, помережену тінню від вербових листочків, і йому забракло повітря.

Посеред копанки безпорадно борсався їжак, а хлопці наввипередки кидали в нього грудки, не даючи пристати до берега.

У Слави самі собою бризнули сльози з очей. Все навколо нього пойнялося туманом. І малюк, стиснувши кулачки, щосили крикнув туди, де невиразно коливалися в тумані хлопці:

– Він же... він... живий!

Опам'ятався Слава у воді. Схопив нещасного їжака, притис до грудей.

Він зовсім не відчув, що на їжаку повнісінько гострих-прегострих, як голки, колючок...

В. Кава

Виконай тестові завдання:

1. Куди хотілося піти Славі?

1. До копанки.
2. До ставка.
3. До річки.

2. Що стримувало хлопчика?

1. Боявся втопитися.
2. Боявся, що його штрикатиме голками дід Шило.
3. Боявся йти, бо не добре знав туди дорогу.

3. Що линуло від водоймища?

1. Дитячий сміх.
2. Дитячий крик.
3. Дитячий спів.

4. Кого побачив Слава у воді?

1. Кошеня.
2. Цуценя.
3. Їжака.

5. Що робили хлопці?

1. Кидали по тварині грудками.
2. Били тварину вербовими різками.
3. Топили тварину жердиною.

6. Як Слава врятував тваринку?

1. Кинувся у воду і виніс тварину звідти.
2. Прогнав хлопців від водоймища.
3. Покликав дорослих на допомогу.

3. Прослухай текст.

Подарунок Морської Свинки

Її прозвали Морською Свинкою – таку мала масть: по білій шкірці чорні й жовті плями. Вона була нічия. Грілася на сонці або полохливо перебігала подвір'я, бо деякі недобрі хлопчачи кривдили її. Надто ж Валерка з першого поверху: то ногою піддасть, то камінцем пожбурить, то водою обіллє...

Якось під обід до двору з веселим гуркотом заїхала вантажна машина, і з Валериної квартири почали виносити речі. А другого дня в'їхала інша машина. З іншими речами і з іншою людиною, що стала жити у Валериній квартирі. То була тиха лагідна жінка із срібним волоссям. Забачивши Морську Свинку, жінка покликала її.

– Кицю, кицю! А йди до мене!

Але Морська Свинка боялася. Жінка кинула їй шматочок ковбаси. Кицька ухопила його і гайнула на горище, щоб ніхто не відняв. Відтоді безпритульній Морській Свинці стало житися краще. Якось уночі вона крадькома проскочила крізь відхилену кватирку до кімнати і вмостилася на канапі. Вранці хазяйка прокинулася і обережно зачинила кватирку.

– Доброго ранку, Морська Свинко!

Здичавіла кицька майнула під канапу. Жінка налила в блюдце молока, поставила на підлозі, відчинила кватирку і пішла на роботу.

Морська Свинка пожадливо вихлебтала молоко і подалась через кватирку надвір...

Тепер для неї настало щасливе життя: вона мала хазяйку! Ряба шкурка на Морській Свинці стала лисучою, ясно-зелені очі повеселіли.

Одного разу вночі прокинулася хазяйка від надто голосного «мурн'я!»». Вона простягла руку, ввімкнула світло і перелякано зойкнула. На ліжку, біля подушок, лежала велика миша, а над нею, горда собою, стояла Морська Свинка. Вона мала такий урочистий вигляд, що хазяйка аж засміялася. Зрозуміла: вдячна кицька принесла їй найкращий свій подарунок.

Л. Письменна

Виконай тестові завдання:

1. Чому кішку прозвали Морською свинкою?

1. Таку мала масть.
2. Вела себе як морська свинка.
3. Була товстою і неповороткою.

2. Хто був господарем кішки?

1. Валерка з першого поверху.
2. Кішка була нічия.
3. Кішку хтось підкинув.

3. Чому Морська Свинка була полохливою.

1. Бо її кривдили хлопчаки.
2. Бо боялася собак.
3. Бо боялася людей.

4. Чому життя кішки змінилося?

1. Виїхав Валерка.
2. Нова хазяйка квартири на першому поверсі підгодовувала кішку.
3. Кішку підібрали добрі люди.

5. Як жінка приручила Морську Свинку?

1. Зачинила кішку на кілька днів у своїй квартирі.
2. Поселила кішку у своїй кімнаті.
3. Підгодовувала кішку.

6. Як кішка віддячила хазяйці за її добро?

1. Ловила мишей у її кімнаті.
2. Принесла жінці в подарунок велику мишу.
3. Віддано щодня чекала хазяйку з роботи.

Діалогічне мовлення

У 3 класі здійснюється поточна й періодична контрольна перевірка умінь будувати діалог за словесно описаною вчителем ситуацією.

При оцінюванні враховується змістовність діалогу і відповідність його запропонованій темі, використання формул мовленнєвого етикету (ввічливі слова, форми звертання тощо), реплік для стимулювання, підтримання діалогу, дотримання правил спілкування (не перебивати співрозмовника, доброзичливо, толерантно ставитись до його слів, заохочувати до висловлення власної думки тощо), здатність аргументувати свою думку. Обсяг складеного діалогу учнями 3 класу становить 4-5 реплік на кожного учня без урахування етикетних формул початку і кінця розмови.

Пропонуємо орієнтовні завдання для складання діалогу.

1. Двоє друзів після вихідних днів ідуть до школи і розповідають, як провели ці дні. Складіть діалог їхньої розмови.
2. Складіть діалог «Яка твоя сім'я?»
3. Розпитай у сусіда по парті, як він допомагає старшим удома. Розіграйте діалог вашої розмови.
4. Поділися з другом (подругою) своїми враженнями від прочитаної книги. Складіть про це діалог.

Усний переказ тексту

У 3 класі проводиться *поточна* перевірка умінь переказувати текст. З цією метою учням пропонується прочитати чи прослухати текст розповідного характеру обсягом 50-70 слів.

Пропонуємо зразки таких текстів.

1. Прослухай і перекажи текст.

Захисник

Маленький хлопчик Петрик ішов якомсь стежкою. Бачить: біжить назустріч чорний кудлатий пес. Хлопчик дуже злякався, хотів тікати. Та раптом до його ніг притулилося маленьке кошеня. Воно втекло від собаки і наче просило Петрика захистити його від страшного звіра.

Стоїть пес, дивиться на кошеня, а воно підняло голову до нього і жалібно нявчить. Хлопчикові стало соромно перед кошеням. Він узяв його на руки і пішов собаці назустріч.

Пес зупинився, злякано подивився на Петрика й сховався у кущах.

2. Прослухай і перекажи текст.

Як італійці зустрічають Новий рік

Якщо ви під Новий рік опинитесь в Італії, не підходьте близько до стін будинків. Так уже повелося, що італійці у новорічну ніч викидають з вікон старі речі. Летять на вулицю горщики для квітів, стільці, чобітки. Трапляється, що величезна дерев'яна шафа зі страшним гуркотом звалюється додолу. Чим більше викинеш речей, вважають італійці, тим краще житиметься в новому році.

3. Прослухай і перекажи текст.

Жирафи

Жирафи – найвищі тварини в світі. Завдяки своїй довгій шії жираф може дістати смачний листочок, де схоче. На волі жирафи живуть тільки в Африці. У себе вдома вони без упину мандрують по безмежних висувених сонцем рівнинах у пошуках їжі. За гарної погоди жираф бігає зі швидкістю

до п'ятдесяти кілометрів на годину. А от по болотистих місцях ходити зовсім не здатний.

4. Прослухай і перекажи текст.

З комфортом

Я прогулювався сквером і побачив, як дві сороки ретельно вичищають торішнє гніздо. А через кілька днів білобокі скрекотухи почали будувати над гніздом інше. Що за дивна двоповерхова споруда? Аж ось будівлю було завершено. Усе одразу стало зрозуміло. Це своєрідний дах над гніздом. Тепер, коли сорока висиджуватиме пташенят, гніздо не мочитимуть дощі, а влітку дах захищатиме від спеки.

За І. Корнющенком

Усний твір

У 3 класі проводиться поточна і періодична контрольна перевірка умінь складати усний твір. Для *контрольної* перевірки учням пропонується будувати висловлювання на задану тему, за власними спостереженнями, життєвою ситуацією, картиною, прочитаним твором, переглянутою передачею тощо. Орієнтовний час звучання усного твору в 3 класі – 1-2 хвилини.

Пропонуємо орієнтовні теми для складання усних зв'язних висловлювань.

1. Розкажи про свою маму чи тата.
2. Яке дерево тобі найбільше подобається? Розкажи, чому.
3. Поясни, чому різні перелітні птахи не одночасно відлітають у вирій.
4. Розкажи, яка зима в цьому році.
5. Розкажи інструкцію до улюбленої рухливої гри.

Завдання для перевірки усних видів мовленнєвої діяльності в 4 класі

Аудіювання

У 4 класі здійснюється поточна і періодична контрольна перевірка аудіативних умінь учнів.

Для *контрольної* перевірки використовується зв'язний текст художнього стилю обсягом 320-400 слів. Після прослуховування тексту учням пропонується 6 закритих завдань тестового характеру з трьома

варіантами відповіді на кожне. Запитання мають стосуватися фактичного змісту, послідовності подій, головної думки тексту.

За кожную правильну відповідь на запитання учень одержує 2 бали.

Подаємо орієнтовні зразки таких завдань.

1. Послухай текст.

Лісовий санаторій

Погожий ранок. Лісове повітря напоєне приємними пахощами весняного цвітіння. А скільки звуків! Ген-ген на верхівці височенної сосни діловито каркає ворона. В осичняку скрекочуть невгамовні балакухи-сороки. Весело виспівують дрозди, зяблики.

На схилі байрака ми помічаємо свіжонакопану землю. Звідки вона? Що за таємничі землекопи працювали вночі у глухому лісовому закутку?

То підземні жителі – борсуки. Весна принесла їм чимало клопоту: треба підправити нору, годувати і доглядати борсученят. Всіма цими справами вони займаються тільки вночі. Удень борсуки сплять.

Та ось із темної нори з'явилась гостра мордочка з короткими вухами. Вологий носик виблискує, наче намащений. Це – борсучиха. Вона вилізла з нори, почала довго принохуватись (на зір свій борсуки покладатися не можуть: очі у них короткозорі). Переконавшись, що небезпеки поблизу немає, борсучиха побігла до берези, потім до засохлої сосни. Пошаруділа там листям, подивилась на сонце, що зійшло вже з-за ялин, і сховалась в нору.

Цікаво! Чому борсучисі не спиться? Чого це вона вибігла? Невже тільки задля того, щоб помилуватися ясным ранком?

За хвилинку все з'ясовується. З нори знову вилазить коротконога борсучиха, тримаючи в зубах якусь грудку. Ні, ні, це не грудка. Придивившись, я бачу, що це – борсученя з маленьким хвостиком. Отже, перед цим мати виходила на розвідку.

Поклавши своє маля біля берези, борсучиха ще раз зникла в чорному отворі нори і швидко винесла друге звірятко. Через кілька хвилин уже четверо сліпих борсученят лежало на сухому листі. Вони були невеликі: трохи більші, ніж новонароджені кошенята, і вкриті негустою білою шерстю. Ранкове сонячне проміння пригріло їх, вони скрутилися калачиками і ледь-ледь ворухать лапками. Чим не санаторій з сонячними ваннами!

А мати весь час турбується. Ось вона понюхала повітря, перевернула борсученят на другий бік, потім трохи відбігла від берези і прислухалась.

Невдовзі одне борсученя затрусилось і зіщулилось. Очевидно, яскравий промінь сонця, що проник крізь гілля, трохи обпik його ніжне крихітне тільце. Борсученя запищало. Мати негайно підбігла до нього, схопила за шкірку і понесла в підземелля.

А тим часом, поки борсучиха носила в нору перше маля, запищало друге. Згодом вона позаносила в нору всіх діток і вже більше звідти не вийшла.

Сонячна процедура закінчилась. Тепер аж до пізнього вечора тут нічого не побачиш. Але я довго ще сидів у своєму сховищі. Ще б пак, підгледіти таку картину в лісовій гушавині – хіба це не рідкісна вдача!

П. Стефаров

Виконай тестові завдання:

1. Де живуть борсуки?

1. У підземній норі.
2. У барлозі з хмизу.
3. У дуплі старого дерева.

2. Коли сплять борсуки?

1. Вночі.
2. Вдень.
3. Коли ситі.

3. Що допомагає борсукам відчувати небезпеку?

1. Гарний зір.
2. Добрий нюх.
3. Гарний зір і добрий нюх.

4. Куди борсучиха поклала своїх малят?

1. На сонячну галявину.
2. Біля старої сосни.
3. Біля берези.

5. Чому борсучиха негайно позаносила малят у нору?

1. Бо припекло сонце.
2. Бо відчула наближення небезпеки.
3. Бо заховалося сонце.

6. Чому оповідання називається «Лісовий санаторій»?

1. Бо події, описані в оповіданні, відбувались на території лісового санаторію.
2. Бо неподалік був розташований лісовий санаторій.
3. Бо борсучиха влаштувала борсученятм сонячні ванни, як це роблять у санаторіях.

2. Прослухай текст.

Про короля і мудрого шевця (Казка)

Жив колись принц-нероба. Вчитися керувати державою лінувався, а коли став королем, то вмів тільки веселитися й розважатися. Від пустого королівського життя спорожніла державна скарбниця. Тоді й замислився юний король, як жити на світі. А з ким порадитись? Мудреці порозбігалися, залишилися одні блазні. Зовсім затужив правитель. До біди цієї додалася ще одна: щоранку його будила весела пісня шевця.

Не стерпів роздратований король і звелів слугам привести ремісника до замку. Блідий від недосипання король прокаркав:

– Як смієш ти, простолудине, порушувати мій спокій?

Ремісник відповів:

– О владико! Я співаю, бо я щасливий! Більше того: я щасливіший за тебе!

– Та хіба простий смерд буває щасливіший за короля? – здивувався володар.

І ремісник відповів:

– Як бачиш, володарю! Ти великий – і нещасний, а я смерд – і щасливий! Вся справа в тім, що проста людина трудиться, а знатна від неробства нудиться. Навіть як би ти був багатим, то всі твої скарби не змогли б заповнити бездонну прірву нудьги. Тільки праця може заповнити цю безодню!

– О! – вигукнув король. – То ти вчений дуже! Може, навчиш, як стати щасливим і заповнити скарбницю?

Ремісник присів поруч із королем і спитав:

– Чи є в тебе руки, володарю?

– Так ось же вони! – прояснів король.

– І що ти ними робиш?

– Ну... – замислився владика, – тримаю скіпетра...

– Краще б ти взяв якийсь інструмент. Ну хоча б шевську голку. Хочеш, я навчу тебе чоботи шити? Ось такі, як у мене.

Король глянув на добрі чоботи шевця і похнюпився, та ремісник підбадьорив:

– Не сумнівайся, владико. Це не так уже й важко.

– Тоді, – сказав король – завтра приходь до замку.

Наступного дня ремісник з'явився до королівського замку, в якому знайшлося приміщення для майстерні. Серед учнів, окрім короля, були усі міністри та вельможі, які спочатку нудьгували, а потім виявили неабиякі здібності у шевській справі.

Минав час. Королівська майстерня розширювалась. Королівство почало багатіти, кількість замовників – зростати, а робітників – не вистачати...

– Чого сумуєш, владико? – звернувся ремісник до короля.

– Як же мені не сумувати? – відповів той. – Робітників не вистачає... Цехи розширити можна, а де взяти людей?

– Твій обов'язок, володарю, зробити людей щасливими! Сам ти завдяки нашому ремеслу став багатшим і щасливим. Ти дав щастя і своїм придворним... Але чому ж залишаєшся байдужим до нещасних підданих, які від неробства і нудьги знемагають? Оглянь свої володіння, і побачиш, скільки таких людей! Ними ти поповниш ряди своїх шевців і зробиш їх щасливими.

– Геніально! – вихопилось у короля. – Твоя порада допоможе мені ошчасливити і збагатити все наше королівство!

За А. Закревським

Виконай тестові завдання:

1. Чому спорожніла державна скарбниця?
 1. Бо на королівство напали загарбники.
 2. Бо в країні був голод.
 3. Бо король жив пустим життям.
2. Що допомогло королеві зустрітися із ремісником?
 1. Король хотів замовити нові чоботи.
 2. Короля дратувала весела пісня шевця.
 3. Король випадково зустрівся із шевцем на базарі.
3. Чому швець був щасливішим за короля?
 1. Бо мав улюблену роботу.
 2. Бо знав гарну пісню.
 3. Бо мав більше грошей ніж король.
4. Як поставився король до простого майстра?
 1. Прогнав його геть.
 2. Наказав покарати за зухвальство.
 3. Попросив мудрої поради.
5. Чому король вдруге засумував?
 1. Бо праця не принесла йому щастя.
 2. Бо працювати набридло.
 3. Бо не вистачало робітників.
6. Що вдруге порадив королеві швець?
 1. Дати роботу простим людям.

2. Завоювати чужі землі.

3. Шукати скарби.

3. Прослухай текст.

Про сіль

Чому їжу солять – і хліб, і м'ясо, і картоплю? Скажеш, тому, що без солі їжа несмачна? Правильно. Та не тільки в цьому річ. Людині сіль конче потрібна, вона без неї довго не проживе.

Сіль майже в усьому, що ми їмо: і в моркві, і в м'ясі, і в молоці. Навіть в яблуці. Але нам цього замало – в їжу треба ще додавати солі.

Звідки ж береться сіль, яку купують у крамниці?

Чи не добувають її, як цукор, з рослин? Ні, це було б дуже важко. Можна значно простіше дістати сіль. Її дуже багато в природі – і на землі, і під землею, і у воді.

Трапляються навіть цілі соляні гори. А під землею вона лежить пластами, як кам'яне вугілля. Така сіль зветься кам'яною. У нас її багато на Донбасі.

Щоб видобути кам'яну сіль, копають шахту – дуже глибокий колодязь, від якого під землею по соляному пласту прокладено коридори.

У шахту везе робітників підйомник. Сіль звичайно лежить під землею дуже грубими пластами, заввишки метрів 20-30.

Опускають у шахту машину, яку називають врубовою. Вона врубується в пласт, робить у ньому довгу щілину.

Підрубану сіль легше відділити від пласта. Великі куски кам'яної солі вантажать на вагонетки, і електровоз доставляє їх до підйомника.

Підйомник підіймає сіль на поверхню землі. Там великі куски кам'яної солі подрібнюють і потім розмелюють у млині.

Залишається тільки запакувати сіль і відправити у крамниці.

А під землею, там, де вирубали сіль, залишаються величезні білі печери. В кожній із них можна було б побудувати шестиповерховий будинок.

Та не тільки під землею добувають сіль.

Ти ж знаєш, що море солоне. Якщо довго кип'ятити в казані морську воду, вона перетвориться на пару, і на дні казана залишиться жменька солі. Тільки ця сіль гірка. Треба ще її очистити, щоб дістати сіль, придатну для їжі – кухонну сіль.

Але добувають у воді й таку сіль, що її очищати не треба, - її добувають не в морі, а в солоних озерах. Там сіль не гірка.

А знаєш, скільки в кожному з нас солі? У дорослої людини в крові, у м'язах і в кістках понад півкілограма солі. Запас її треба поповнювати весь час, бо ж, наприклад, коли ти плачеш або пітнієш у спеку, з твого організму виділяється і сіль.

А ти, мабуть, і не подумав, що сльози солоні просто тому, що в них є сіль!

А.Івич

Виконай тестові завдання:

1. Чому їжу солять?

1. Бо без солі їжа несмачна.
2. Бо в продуктах немає солі.
3. Бо людському організму потрібна сіль.

2. З чого добувають сіль?

1. З рослин
2. Під землею.
3. У горах.

3. Де добувають сіль у нашій країні?

1. На Донбасі.
2. У Криму.
3. В Карпатах.

4. У якому вигляді піднімають сіль із шахти?

1. Великими кусками.
2. Розчинену у воді
3. Подрібнену у вигляді піску.

5. Чому не можна вживати неочищену сіль, добуту з морської води?

1. Бо вона отруйна.
2. Бо вона брудна.
3. Бо вона гірка.

6. Скільки солі в організмі дорослої людини?

1. Понад півкілограма.
2. Понад кілограм.
3. Понад півтора кілограма.

Діалогічне мовлення

У 4 класі здійснюється поточна й періодична контрольна перевірка умінь будувати діалог за словесно описаною вчителем ситуацією. Обсяг складеного діалогу має становити 5-6 реплік на кожного учня без урахування етикетних формул початку і кінця розмови.

При цьому перевіряються вміння учнів складати, розігрувати діалог відповідно до запропонованої ситуації; використовувати формули мовленнєвого етикету (ввічливі слова, форми звертання тощо), репліки для стимулювання, підтримання діалогу; вміння дотримуватись правил спілкування (не перебивати співрозмовника, заохочувати його висловити свою думку, доброзичливо, толерантно ставитись до слів співрозмовника); говорити змістовно, аргументувати свою думку.

Пропонуємо орієнтовні завдання для складання діалогу.

1. Двоє товаришів ідуть у спортивний клуб: один у футбольну секцію, а другий у секцію боксу. По дорозі вони розмовляють про спорт. Складіть діалог їхньої розмови.

2. Після канікул зустрілися двоє друзів і розповідають, як вони провели свої канікули. Розіграйте діалог їхньої розмови.

3. Разом із сусідом по парті складіть діалог на тему: «Який дитячий журнал тобі найбільше подобається?»

4. Запитай у друга (подружки), про що він (вона) мріє. Побудуйте діалог «Яка твоя заповітна мрія?»

5. Складіть діалог «Яке дерево найкраще?»

6. Уяви, що твій однокласник застудився і не прийшов до школи, а ти дзвониш йому по телефону, цікавишся, що сталося. Складіть діалог вашої розмови.

Усний переказ тексту

У 4 класі проводиться *поточна* перевірка умінь переказувати текст. З цією метою учням пропонується прочитати чи прослухати текст розповідного характеру обсягом 70-90 слів.

Пропонуємо зразки таких текстів.

1. Прослухай і перекажи текст.

Розумний їжак

Їжака зловили вночі в Сахарі й завезли за тридцять кілометрів. Через тиждень, теж уночі, їжак утік. Уранці на піску побачили чіткі сліди. Шлях їжака простежили протягом семи кілометрів. З'ясувалося, що він одразу

попрямував до того місця, де його зловили. Правда, кілька разів він збочував від прямої дороги додому. Але це було тоді, коли він обходив густі зарості і коли харчувався. Як знайшов їжак дорогу додому? Цю загадку природи вчені не можуть розв'язати. Встановлено тільки, що кожна тварина може знайти свій дім навіть уночі.

За В. Мезенцевим

2. Прослухай і перекажи текст.

Новорічні сюрпризи

У Румунії в новорічний пиріг запікають різні кумедні сюрпризи – монети, каблучки, гіркі перчини...

Той, кому припадає такий кусень пирога, радіє, бо він віщує щастя в новому році.

А в Болгарії в новорічному пирозі можна знайти чотири дрібнички: кизилову паличку, монету, клаптик паперу та білий гудзик. Кожна з них має своє значення. Кизилова паличка віщує здоров'я, монета – багатство, клаптик паперу – успіх у навчанні, а білий гудзик – велику овечу отару.

Спробуй і ти так розважити своїх новорічних гостей. Тільки дивись, щоб ніхто не проковтнув разом з куснем пирога один із таких сюрпризів!

За С. Могилевською

3. Прослухай і перекажи текст.

Звідки взялася назва

Хто знає, звідки прийшло до нас слово кенгуру?.. А було ось як. Англійці вперше прибули до Австралії. І що за диво?! Якись тварини з маленькою головою, короткими передніми і довгими задніми лапами пересувалися стрибками. Дуже здивувала англійців сумка на животі у тварин, з якої виглядали малята. Європейці запитали, як називаються дивовижні тварини. І почули у відповідь – «кенгуру», що означає по-австралійськи «не розумію». Сталася плутанина. Англійці сприйняли відповідь місцевих жителів як назву тварини.

За І. Вихованцем

4. Прослухай і перекажи текст.

Чи знаєш ти, що серветкам уже понад 2000 років? Ними користувалися ще в Стародавньому Римі під час бучних бенкетів. Кожному гостеві клали по дві серветки. Однією він витирив рота й лоба. А в другу серветку гість загортав гостинці для своєї родини. Так було заведено. За тих часів серветки перекидали через плече або через ліву руку.

У пору середньовіччя серветками не користувалися. Але в епоху Відродження вони знов увійшли в моду. Треба було дбати про чистоту мереживних комірків та вишиваних жабо. Тоді серветки пов'язували навколо шиї.

У наш час серветкою з лляного полотна прикривають коліна, а паперова лежить біля тарілки, нею користуються в міру потреби.

Усний твір

У 4 класі проводиться поточна і періодична контрольна перевірка умінь складати усний твір. Для *контрольної* перевірки учням пропонується будувати висловлювання на задану тему, за власними спостереженнями, життєвою ситуацією, картиною, прочитаним твором, переглянутою передачею тощо. Тривалість звучання усного твору в 4 класі – до 3 хвилин.

Пропонуємо орієнтовні теми для складання усних зв'язних висловлювань.

Тема 1. Склади розповідь про свою улюблену телепередачу.

Тема 2. Розкажи про найцікавішу прочитану тобою книжку.

Тема 3. Яка пора року тобі найбільше подобається? Розкажи, чому.

Тема 4. Розкажи, чим ти любиш займатися у вільний час.

Тема 5. Чи є у тебе домашня тваринка? А може ти про неї мрієш? Розкажи про це.

Тема 6. Чи хотів би ти відправитись у подорож? Куди саме? Розкажи про це.

Література

1. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою: Посібник / І.П. Гудзик. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 144 с.

2. Гудзик И.Ф. Компетентносно ориентированное обучение русскому языку в начальных классах (в школах с украинским языком обучения) / И.П. Гудзик. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2007. – 496 с.

3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з окремих предметів у системі початкової загальної освіти. Українська мова і мови національних меншин (мова навчання) // Початкова школа. – 2008. – № 10. – с.25–28.

4. Лобчук О. Мовленнєва діяльність на уроках рідної мови: 2-4 кл.: Аудіювання, діалог, переказ, твір / О. Лобчук, І. Гудзик. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.

5. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. с. 10-70.